

Theosofie en opvoeding uit *De Sleutel tot de Theosofie* H.P. Blavatsky

H.P. Blavatsky is de medeoprichter van en drijvende kracht achter de in 1875 in New York opgerichte Theosophical Society.

Zij schreef *Isis Ontsluierd, Een sleutel tot de mysteries van oude en moderne wetenschap en religie, De Geheime Leer, De synthese van Wetenschap, Religie en Filosofie, De Stem van de Stille* en *De Sleutel tot de Theosofie*. Haar vele artikelen zijn gebundeld in *The Collected Writings*.

Belangstellende (B): Eén van de krachtigste argumenten voor de ontoereikendheid van de bestaande vormen van godsdienst in het westen, en tot op zekere hoogte ook van de materialistische wijsbegeerte die nu (noot redactie: 1889!) zo populair is, maar die u als een troosteloze gruwel schijnt te zien, is de grote en rampzalige ellende die er ontegenzeggelijk bestaat, vooral in onze grote steden. Maar u moet toch toegeven dat er veel is en wordt gedaan om deze toestand te verhelpen, door uitbreiding van het onderwijs en verspreiding van kennis.

Theosoof (Th): De toekomstige generaties zullen u nauwelijks dankbaar zijn voor die "verspreiding van kennis" en uw tegenwoordig onderwijs zal niet veel goeds uitrichten voor de arme, hongerende massa.

B: O! Maar u moet ons de tijd geven. We zijn nog maar pas een paar jaar geleden begonnen de mensen op te voeden.

Th: En wat heeft uw christelijke religie dan sinds de vijftiende eeuw gedaan, als u toegeeft dat men nu pas probeert de massa op te voeden – nota bene het werk dat een *christelijke*, dat wil zeggen een Christus-navolgende kerk en volk bij uitstek zou moeten doen?

B: Goed, u kunt daar wel gelijk in hebben; maar nu –

Th: Laten wij het opvoedingsvraagstuk eens van een ruim standpunt be-

kijken, en dan zal ik u aantonen dat u met veel van uw verbeteringen waar u zo prat op gaat, kwaad in plaats van goed doet. Hoewel het nut van de scholen voor arme kinderen lang niet is wat het zou moeten zijn, vormen ze een gunstig contrast met de miserabele omgeving waarin zij door uw moderne maatschappij gedoemd zijn te leven. Het *bijbrengen* van wat praktische theosofie zou die lijdende mensen in hun leven honderdmaal meer helpen dan al dat bijbrengen van (nutteloze) kennis.

B: Maar toch –

Th: Laat mij dit alstublieft afmaken. U hebt een onderwerp aangesneden dat ons theosofen zeer ter harte gaat en ik wil graag zeggen wat ik op mijn hart heb. Ik ben het er helemaal mee eens dat het voor een klein kind, dat in de sloppen wordt grootgebracht waar het alleen de goot als speelterrein heeft en het voortdurend is omgeven door ruwe taal en daden, een groot voordeel is als het in een lichte en schone klas wordt geplaatst met platen aan de muur en vaak met bloemen opgevrolijkt. Daar wordt het geleerd schoon, vriendelijk en ordelijk te zijn; het leert er zingen en spelen; er is speelgoed dat zijn intelligentie doet ontwaken; het leert handig met zijn vingers te zijn; er wordt met een glimlach in plaats van met afkeuring tegen hem gesproken; het wordt vriendelijk terechtgewezen of vermaand, in plaats van uitgescholden. Dit alles maakt de kinderen menselijker, stimuleert hun brein en maakt ze ontvankelijk voor intellectuele en morele invloeden. De scholen zijn niet allemaal wat ze zouden kunnen en moeten zijn; maar in vergelijking met hun ouderlijk huis zijn ze een paradijs en langzaamaan ondervindt hun huis er de weerslag van. Maar al geldt dit voor vele volksscholen, toch verdient uw systeem de strengste afkeuring.

B: Zo zij het; gaat u verder.

Th: Wat is het *werkelijke* doel van het moderne onderwijs? Is het de ontwikkeling van het verstand in de goede richting; de ontferde en ongelukkige mensen te leren de last van het leven (hun door karma toebedeeld) moedig te dragen; hun wil sterker te maken; hun liefde voor de naaste en het gevoel van onderlinge afhankelijkheid en broederschap bij te brengen; om zo het karakter te oefenen en te vormen voor de praktijk van het leven? Niets daarvan. En toch is dit ontegenzeggelijk het doel van alle ware opvoeding. Niemand ontkent dat; al uw opvoedkundigen geven het toe en spreken met overdrijving over dit onderwerp. Maar wat is het praktische resultaat van hun werk? Elke jongen en jongeman, ja heel de jongere generatie van onderwijzers zal antwoorden: "Het doel van het moderne onderwijs is slagen voor examens", een stelsel dat niet een goede wedijver bevordert, maar dat jaloezie en afgunst en bijna haat kweekt onder de jongeren, en daardoor worden zij getraind voor een leven van wrede zelfzucht, en de strijd om eer en salaris in plaats van welwillendheid.

B: Ik moet toegeven dat u hierin gelijk hebt.

Th: En wat betekenen die examens – de schrik van de moderne jeugd? Ze

zijn niet meer dan een methode om te classificeren, waardoor men een overzicht krijgt van de resultaten van uw schoolonderwijs. Met andere woorden, ze zijn de praktische toepassing van de moderne wetenschappelijke methode voor het *genus homo* (redactie: menselijk geslacht), qua verstandelijk begrijpen. Nu leert de "wetenschap" dat het verstand het gevolg is van de mechanische wisselwerking van de hersenstof; het is daarom niet meer dan logisch dat het moderne onderwijs vrijwel geheel mechanisch is – een soort automaat voor het vervaardigen van intellect per ton. Men hoeft slechts weinig ervaring met examens te hebben om te zien dat de ontwikkeling waarvan ze blijken geven, neerkomt op een oefening van het fysieke geheugen, en vroeg of laat zullen al uw scholen tot dat peil afzakken. Een echte, gezonde ontwikkeling van het denk- en onderscheidingsvermogen is eenvoudig onmogelijk, omdat alles moet worden beoordeeld aan de hand van de resultaten van de vergelijkende examens. Nogmaals, de schoolopleiding is van het allergrootste belang voor de karaktervorming, vooral in morele zin. Nu is uw moderne stelsel van begin tot eind gebaseerd op zogenaamde wetenschappelijke vondsten: "de strijd om het bestaan" en "het overleven van de geschiktesten". Iedereen wordt dit in de jeugd jaren ingeprent door voorbeelden en ervaringen uit de praktijk, en ook door rechtstreeks onderricht, totdat het onmogelijk is de gedachte kwijt te raken dat het "ik", het lagere, persoonlijke, dierlijke zelf, het enige doel in het leven is. Hier ligt de bron van alle latere ellende, misdaad en harteloze zelfzucht, die u even goed erkent als ik. Zelfzucht, zoals herhaaldelijk is gezegd, is de vloek voor de mensheid en de vruchtbare bron van al het kwaad en alle misdaden in dit leven; en uw scholen vormen de kweekplaatsen voor die zelfzucht.

B: In zijn algemeenheid is dat allemaal heel mooi, maar ik wil wel graag enkele feiten, en wil ook graag horen hoe dat allemaal kan worden verholpen.

Th: Heel goed; ik zal proberen u tevreden te stellen. Er bestaan [in Engeland] drie soorten onderwijsinstellingen: volksscholen, scholen voor de middenstand, en scholen voor de hogere standen, opklimmend van uiterst commercieel tot idealistisch-klassiek, met vele variaties en combinaties. Uit het praktisch-commerciële schooltype komt het niet-klassieke type voort, en het oude orthodox-klassieke weerspiegelt zijn eerbiedwaardige aard zelfs tot in de opleidingsinstituten voor onderwijzers aan volksscholen. We zien nu duidelijk dat het wetenschappelijke en materieel-commerciële het versleten orthodoxe en klassieke verdringen. De reden daarvoor is niet ver te zoeken. De doeleinden van deze tak van onderwijs zijn tenslotte 'guldens, kwartjes en dubbeltjes', het *summum bonum* (hoogste goed) van de negentiende eeuw. Op deze manier worden de energieën die de hersenmoleculen van haar aanhangers produceren alle op één punt geconcentreerd, en vormen dan ook tot op zekere hoogte een georganiseerd leger van *onderlegde* en speculatieve intellecten van deze minderheid die getraind is, tegenover de massa van onwetenden en eenvoudigen van geest die gedoemd zijn te worden uitgezogen, uitgebuit en onderdrukt door hun in intellectueel opzicht sterkere broeders. Een dergelijke training is niet alleen ontheosofisch, ze is eenvoudig ONCHRISTELIJK. Gevolg: het directe resultaat van deze tak van onderwijs is dat de markt wordt overvoerd met geld-makende machines, met harteloze,

zelfzuchtige mensen – dieren – die met de grootste zorg zijn afgericht om hun soortgenoten uit te buiten en misbruik te maken van de onwetendheid van hun zwakkere broeders!

B: Maar u kunt dit toch in ieder geval niet van onze grote scholen voor de hogere standen beweren?

Th: Niet precies, dat is zo. Maar hoewel de *vorm* verschilt, is de geest die er heerst dezelfde: *ontheosofisch* en *onchristelijk*, of Eton en Harrow nu geleerden afleveren of geestelijken en theologen.

B: Maar u wilt toch Eton en Harrow niet "commercieel" noemen?

Th: Nee. Natuurlijk is het klassieke stelsel bovenal *respectabel* en levert tegenwoordig ook wel wat goeds op. Het blijft nog steeds het meest geliefde systeem op onze grote kostscholen, waar men niet alleen een intellectuele, maar ook een maatschappelijke opleiding kan krijgen. Daarom is het van het grootste belang, dat de domme zoons van aristocratische en welgestelde ouders naar zulke scholen gaan om er de andere jongeren van "gelijken bloede" en uit de bezittende klasse te ontmoeten. Maar zelfs voor de toelating heerst er helaas een enorme concurrentie; want de bezittende klasse breidt zich uit en arme, maar knappe jongens proberen met een flinke studiebeurs op die scholen en van daar op de universiteiten te komen.

B: Als dat zo is, moeten dan de rijkere "domkoppen" niet nog harder werken dan hun armere medestudenten?

Th: Dat is zo. Maar vreemd genoeg brengen de trouwe aanhangers van de leer van het "overleven van de geschiktsten" hun geloof niet in praktijk; want hun hele streven is erop gericht de geschikten door de van nature ongeschikten te laten verdringen. Zo lokken zij door omkoping met grote geldbedragen de beste leraren weg van hun natuurlijke leerlingen, om zo hun van nature ongeschikte kroost in beroepen te manoeuvreren die op zinloze wijze worden overstroomd.

B: En waaraan schrijft u dat allemaal toe?

Th: Dit alles is een gevolg van het verderfelijke systeem dat koopwaar aflevert op bestelling, zonder te letten op de natuurlijke neigingen of aanleg van de jongeren. Het arme kandidaatje voor dit progressieve leerparadijs komt vrijwel regelrecht van de kleuterschool in de tredmolen van een voorbereidende school voor herenzoontjes. Hier wordt hij onmiddellijk aangepakt door de werklieden van de materialistisch-intellectuele fabriek en volgepropt met Latijnse, Franse en Griekse verbuigingen, jaartallen en tabellen zodat, als hij al enige natuurlijke aanleg bezat, die er snel wordt uitgeperst door de walsen van wat Carlyle terecht "lege woorden" noemde.

B: Maar er wordt hem toch nog wel wat anders dan "lege woorden" geleerd, en veel dat hem rechtstreeks kan brengen tot theosofie, zo niet geheel

en al tot de Theosophical Society?

Th: Niet veel. Want van geschiedenis krijgt hij alleen voldoende kennis van zijn eigen land, waardoor hij wordt toegerust met een stalen harnas van vooroordeel jegens alle andere volkeren en hij wordt ondergedompeld in de modderpoel van nationale haat en bloeddorst uit de geschiedenisboeken; en dat wilt u toch zeker niet theosofie noemen?

B: Wat zijn uw verdere bezwaren?

Th: Daarnaast krijgt hij nog wat oppervlakkige kennis van geselecteerde, zogenaamd Bijbelse feiten, die worden bestudeerd met volledige uitschakeling van het intellect. Het is alleen maar een oefening van het geheugen, en bij het "waarom" van de leraar gaat het alleen om het "waarom" van de omstandigheden, niet van de oorzaken.

B: Ja; maar ik heb gehoord dat u uzelf gelukwensende met het steeds groeiende aantal agnostici en atheïsten in onze tijd, en het lijkt er dus op dat zelfs mensen die zijn opgeleid in het stelsel dat u zo hartgrondig afwijst, toch wel zelfstandig leren denken en redeneren.

Th: Ja; maar dat komt eerder dankzij een gezonde reactie op dat stelsel dan door het stelsel zelf. Wij geven in onze Society verreweg de voorkeur aan agnostici en zelfs aan echte atheïsten boven godsdienstige dwepers, van welke richting ook. Het denken van een agnosticus staat altijd open voor de waarheid; maar de dweper wordt door de waarheid verblind als een uil door de zon. De beste – dat wil zeggen de meest waarheidlievende en eerlijke van onze leden waren en zijn agnostici en atheïsten (die niet in een *persoonlijke* God geloven). Maar er zijn geen *vrij*-denkende jongens en meisjes, en in het algemeen zal de in onze jeugd ontvangen opvoeding haar sporen achterlaten in de vorm van een verkrampt en verwrongen denken. Een goed en gezond onderwijsstelsel zou een krachtige en vrije geest moeten kweken, streng getraind in logisch en accuraat denken en niet in blind geloof. Hoe kunt u ooit goede resultaten verwachten, wanneer u het logisch denken van uw kinderen bederft door zondags van hen te eisen dat ze in de wonderen van de Bijbel geloven en hun de zes andere dagen van de week te leren dat dergelijke dingen wetenschappelijk onmogelijk zijn?

B: Wat zou u dan willen?

Th: Als wij geld hadden, zouden wij scholen stichten die wat anders zouden opleveren dan toekomstige hongerlijders die kunnen lezen en schrijven. Aan kinderen moet bovenal zelfvertrouwen worden geleerd, liefde voor alle mensen, altruïsme, onderlinge verdraagzaamheid en in de allereerste plaats zelfstandig en logisch denken. Wij zouden het zuiver mechanische geheugenwerk tot een volstrekt minimum terugbrengen en die tijd besteden aan de ontwikkeling en oefening van de innerlijke zintuigen, vermogens en latente capaciteiten. We zouden ernaar streven ieder kind als een eenheid te behandelen en het zo opvoeden, dat zijn vermogens zich op de meest harmonische

en gelijkmatige wijze ontplooiën, zodat zijn bijzondere aanleg zich volledig en natuurlijk ontwikkelt. We zouden ons richten op het vormen van vrije mannen en vrouwen, intellectueel vrij, moreel vrij, in alle opzichten onbevooroordeeld en bovenal onbaatzuchtig. En wij geloven dat veel hiervan, zo niet alles, zou kunnen worden bereikt door een *juiste* en *echt theosofische* opvoeding.

Bron: H.P. Blavatsky De Sleutel tot de Theosofie,
blz. 245–252, *Theosofie en opvoeding*.

Geniale mensen op alle gebieden door de hele geschiedenis heen laten ons niet alleen de erfenis na van hun creatieve inzichten. Ze openbaren ons ook de mogelijkheden van de menselijke geest, mogelijkheden die we allemaal eens zullen ontplooiën.

Shirley Nicholson, Oude wijsheid modern inzicht

Advertentie:

J.M. Sellegger-Elout
Uit de Hut van Lotusvrouwje

Gebonden
Prijs € 3,00

Nancy Sellegger-Elout (1875-1957) was theosoof en schreef kinderliteratuur. Voor *Theosofia* schreef zij *Brieven van Lotusvrouwje* die bestemd waren voor de jeugd en de zogenaamde 'lotusklassen'.